

teix en docs. avinyonesos de 1376 i 1379: «una corda de *libant* per lo pos <'pou'>», i «cordas jonc ditz *libans* gros» (Pansier, *Hist. de la l. prov. à Avignon* III, 103) i el b. ll. *libanum* apareix en un doc. provençal de 1363: «unum *libanum* de offa <'espart', veg. Jal, s. v. *auffe*>», Du C. Avui no sembla pas ser mot d'extensió general, car manca a la major part del lèxic dialectal d'Oc,¹ i el *TdF* només dóna cites provençals del seu *liban*; el llenguadocià Sauvages porta *liban* «corde de jonc» i «*tràlio* ou *liban* de *pous-a-raco*: la traïlle d'un puits à roue»; el primer lexicògraf que va registrar-lo és Duhamel, *Traité général des pêches* (a. 1769): «en Provence la corde qui borde le pied du filet et à laquelle on attache le lest» (Sainéan, *Sources Indig.* II, 196, «origine obscure»).

A Itàlia avui està en ús *libàn* a Gènova i a Venècia (aquí com a mot d'ús exclusiu dels pescadors, fet de jonc o de càrritx, a diferència del més general *caolame*: Boerio), *libàn* a Calàbria, *libbàn* a Sicília, i totes dues formes a Sardenya.² Com a dades antigues a Itàlia no en trobem fins a la fi del S. XVI, i es tracta allí encara de l'obra d'un traductor d'original hispànic,³ més tard apareix en els lèxics náutics de Crescenzi (1602) i Pantero (1614), i *libanum* en el baix llatí de Sicília l'any 1646 (on és manifesta la versemblança d'una romanalla catalana).

En àrab és un mot poc conegut, i altrament només vulgar i modern. En realitat no en consta l'ús més que en la costa africana, potser solament d'Algèria.⁴ En tot cas fóra molt improbable que es tractés d'un mot pròpiament aràbic: només podria venir de l'arrel *l-b-n*, els significats de la qual no hi tenen res a veure (principalment 'llet', 'munyir'); de més a més, l'àr. *-án* hauria donat *-en* en romànic. Per tant és clar que en aràbic ha de ser mot d'origen romànic (diguin el que vulguin De Gregorio; *REW*, 5008a, Vidos i *AlcM*: autors sempre esmaperduts en aquest terreny).

Val a dir que en romànic l'origen és completament obscur, i àdhuc en la procedència i la forma originària podem admetre que hi ha algun dubte, car l'antiguitat, popularitat i extensió dels testimonis provençals, no és gaire inferior a la dels catalans, però tanmateix tot indica que a Itàlia ha de ser un mot importat del català o del provençal.⁵ Pel que fa a la forma primitiva la *-b-* intervocàlica, pràcticament constant des de l'Edat Mitjana descarta un ètímon en *-b-* intervocàlica, però ja no gosaria assegurar res més en aquest punt (car ultra *-p-* hi ha la possibilitat de grups o geminades simplificats, de dissimilacions, de tractaments anòmals en cas de manlleu). La final és en general *-nt* en les fonts catalanes, i les dades occitanes en aquests punts manquen de força demostrativa; el fet de no haver-hi *-t* en les formes italianes i magrebines, mancaria de tot valor essent manllevades, si bé ja no podem deixar de tenir-lo en compte apareixent així en totes. ¿Seria, doncs, un prototípus en *-ANTE*, com ho dóna a entendre la pronúncia *libánt* amb *-t* a Mallorca i Menorca (supra i *AlcM*, manca *DFgra.* i *DAmen.*, CRros i *Escrig* 1851)?⁶

Això reconeguem que és dubtós; sens dubte la gra-

fia bastant repetida *libans* no prova gran cosa perquè en els plurals en *-nts* la *t* és caduca més o menys àdhuc a les Bal. i P. Val., i degué ser-ho tant o més des del S. XV i abans; però encara que en un mot que ha estat objecte de manlleus hàgim de concedir certa laxitud fonètica, la forma *libanes* d'Alacant junt amb la unanimitat de *-an(u)* sense *-t* en els parlars aràbics i italians (cf. el derivat it. *libanella*, en Jal), ja fa alguna impressió i sobretot els *libani* de 1265 i el *libanum* de 1363, ens confronten amb fort escrúpol si volem partir de *-ANTE*: potser és qüestió de pensar en *-ANDE* o *-ANNU* (o altre grup nasal), car això ni tan sols induiria cap a la idea d'un caràcter manllevat de la forma catalana en *-ant*, tenint en compte que la *-t* s'afegeix fàcilment en aqueixa terminació (gerundis en *-ant*, *-ent*, *-int*, adverbi *sovint*, variants *ont*, *quant* etc.).

Pistes etimològiques se n'entreueuen unes quantes. La semblança fònica i semàntica amb el germ. *band* 'lligam, venciell' ens obsedeix. ¿Un compost germànic amb aquest mot en segon terme potser? Però en va hi insisteixo, per més que es puguin construir mots de suggestiva semblança, segurament en forma fràncica: a) **liniband* (cf. b.-al. mj. *line* 'soga, gúmena' = al. *lein*); b) **liskiband* 'lligada de càrritx' (cf. el venec. *liban*, Boerio, i *LLESCA* supra, neerl. mj. *lisse*, al. *liesch*); c) **leidiband* 'lligam conductor, remolcador' (cf. *agúmena* en el mateix doc. de 1265, supra, i el nostre *GÚMENA*, gr. *ἡγουμενῆν*, b. franconià antic *leiden*, al. *leiten*); d) **netti-band* 'lligada per a la xarxa' (cf. supra les dades de Duhamel i del Mocadessi, b.-al. ant. *netti*, al. *netz* 'xarxa'); e) **nisti-band* 'lligada que aferma, com una sivella o *LLANDERA*' (cf. esc. ant. *nisti* 'afibllal'); f) *ringiband* 'collaret' (> fr. *ruban*).

Per als tres últims caldria admetre la dissimilació *N-N > l-n* o una contaminació. La inversemblança va creixent des de a) cap a f); en l'aspecte semàntic tot és defensable i les primeres hipòtesis serien convinents; però pertot hi ha importants detalls fonètics que no lliguen, no sé un equivalent real de cap dels ètímoms a)-e), en cap dialecte germànic antic ni modern, i per fer acceptable fonèticament la primera hipòtesi (la més suggestiva de totes) caldria pressuposar una dissimilació ja antiga **liniband > *lid(i)band*, d'un tipus bastant rar. Tot plegat massa difícil i ben rebuscat.

Per altra banda cal que pensem que un manlleu fràncic en coses marítimes, per a una paraula només occitana i catalana, no francesa, ja és suposició forçada en tot cas; de manera que hauríem de suposar que el mot hagués començat per ser un terme d'ús agrícola primerament (llibants de pou, llibants per estrènyer una xàvega o borrassa) i traslladat després a coses marines, ço que és concebible, però que acaba de completar la inversemblança de tota etim. germànica quan s'acumula a les altres dificultats. Per això mateix rebutjo la idea d'un encreuament del ll. *LIGAMEN* amb el fràncic *BAND*: pensin-hi els qui s'accontenten amb aqueixes combinacions llibresques: perquè un encreuament pugui produir-se cal que els dos contraients s'hagin trobat en una mateixa llengua, i el germ. *band* és